

USKONNON ROOLI EXIT-OHJELMISSA & USKONNOLLINEN OHJAUS VAN- KILOISSA JA EHDOLLISISSA VANKEUSRANGAISTUKSISSA

EX POST PAPER

The role of religion in exit programmes and religious counselling in prison and probation settings

Ran joint meeting P&P – EXIT

10-11 October 2017

Madrid, Spain

Raportin pohjana on Exit-työryhmän sekä Vankila- ja ehdonalais-työryhmän tapaaminen Madridissa. Tapaamisen tarkoituksena oli vaihtaa hyviä käytäntöjä ja kokemuksia uskonnon roolista exit-ohjelmissa sekä uskonnollisen ohjauksen roolista vankiloissa ja ehdollisissa vankeusrangaistuksissa (1).

-Uskonnon liittäminen exit-ohjelmiin ei ole ongelmatonta. Koska kirkko ja valtio on erotettu toisistaan, voidaan miettiä, onko oikeutettua sisällyttää uskonto valtion rahoittamaan toimintaan. Toisaalta tulee miettiä, missä määrin on oikeutettua puuttua yksilön uskonnollisiin näkemyksiin. Uskontoa ei myöskään aina osata nähdä yhtenä radikalisoitumisen syynä tai toisaalta vastauksena radikalisoitumiseen (2).

-Vankiloilla on pitkä historia uskonnollisten palveluiden tarjoamisesta ja pappien avusta, joista molemmat ovat uskonnonvapauden tulosta. Aikakaudella, jolla uskonnon inspiroima ekstremismi on lisääntynyt, tulee pohtia, missä määrin papit voivat tai missä määrin heidän tulisi toimia ennaltaehkäisevässä ja radikalisoitumisen vastaisessa työssä (2).

-Tavat, joilla uskonto voidaan liittää osaksi exit-ohjelmia eivät automaattisesti toimi vankilaympäristöissä tai ehdonalaispalveluissa – eikä toisinpäin (2).

-Osa vankilassa, ehdonalaisvalvonnassa tai exit-ohjelmissa mukana olevista ihmisistä, on kiinnostunut uskonnosta. He voivat etsiä uskonnosta henkisen hyvinvoinnin vahvistajaa tai tahtovat keskustella uskonnosta heidän omista radikalisoituneista näkemyksistään käsin. Kokemus ja tutkimukset osoittavatkin, että uskonto voi toimia hyvänä lähtökohtana keskusteluille, jos uskonto on tärkeässä roolissa yksilön elämässä. Tästä syystä on tärkeää, että niin exit-ohjelmissa, kuin vankiloissa ja ehdonalaispalveluissa on ammattilaisia, jotka suhtautuvat uskonnon mukaan ottamiseen avoimesti ja jotka pystyvät keskustelemaan uskuntoon liittyvistä asioista (2).

Kuinka uskonto voidaan sisällyttää tai jättää ulos exit-ohjelmista tai vankiloissa ja ehdonalaispalveluissa tapahtuvasta ohjauksesta?

-Uskontoa käytetään vaihtelevasti exit-ohjelmissa Euroopan unionin sisällä. Joissain exit-ohjelmissa uskonto on otettu systemaattisesti mukaan, jolloin uskonnon tehtävänä on romuttaa tai muokata uskonnollisesti inspiroitunutta ekstremististä ideologiaa ja/tai antaa ohjeita uuteen elämään. Toisissa ohjelmissa mukaudutaan asiakkaan yksilöllisiin tarpeisiin ja otetaan uskonto mukaan asiakkaan erillisestä pyynnöstä. Uskonto voi toimia keinona avata keskusteluja, erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa uskonto on keskeisessä osassa yksilön elämässä. On olemassa myös exit-ohjelmia, joissa uskonnon kanssa ei työskennellä lainkaan, ja joissa huomio on uskonnon sijaan keskitetty käyttäytymiseen, esimerkiksi yksilön turhautuneisuuteen (2).

-Vankiloissa ja ehdonalaispalveluissa asiakkaille tarjottava uskonnollinen ohjaus vaihtelee myös laajasti. Papit voivat olla osa vankilaan palkattua henkilökuntaa tai työskennellä esimerkiksi vapaaehtoisina tai jonkun uskonnollisen yhteisön osoittamina. Tästä riippuu, kuinka paljon autonomiaa papilla on. Uskonto on yksilöllinen tarve, joka voidaan kuitenkin mahdollisesti laajentaa koko vankilan tasolle. Papit, jotka ohjaavat uskonnollisia vankeja ja auttavat ihmisiä uudelleen kääntymään Islamiin, voivat tarjota turvaa näille vangeille esittelemällä heille muita vaihtoehtoja kuin ekstremismi. Papit voivat lisäksi huomata huolenaiheita asiakkaissa (2). Uskonnollinen ohjaus ja neuvon-

anto voidaan siis nähdä positiivisena tapana tukea alttiita ja haavoittuvia ihmisiä, jotka päätyvät usein värvääjien kohteeksi. Tästä huolimatta, uskonnolliseen hyvinvointiin keskittyminen muulla tavoin on edelleen pappien päätehtävänä (3).

-Espanjalaisessa vankilajärjestelmässä väkivaltaiseen radikalisoitumiseen yhdistettyihin henkilöihin kohdistuva interventio ei keskity uskontoon. Lähestymistavan takana on ajattelu, joka näkee radikalisoitumisen linkittyvän yksilölliseen kehityskaareen, jonka pääkohtina ovat esimerkiksi turhautuminen ja katkeruus yhteiskuntaa kohtaan. Vaikka uskontoon ei keskitytä sellaisenaan, tarjoaa uskonnollinen ulottuvuus raamit henkilökohtaiseen uudelleen rakennukseen, kuten ohjausta ja normeja. Radikalisoitumistapauksissa muutoksen tulee kohdistua siihen, ettei yksilö käytä uskontoa rikosten ja väkivaltaisen toiminnan oikeuttajana. Uskontoa käytetäänkin usein oikeuttamaan rikokset ja väkivalta sellaisissa tilanteissa, joissa yksilöllä on rajallisesti tietoa islamista (3).

Kohderyhmät

-Toiminnan kannalta on olennaista määrittää kohderyhmät. Vankilaolosuhteissa kohderyhmänä voi olla mahdollisesti koko vankilan väki, sillä kaikilla on oikeus ilmaista uskonnollisia näkemyksiään. Käytännössä kohderyhmä kuitenkin rajautuu niihin ihmisiin, jotka ovat kiinnostuneita uskonnosta tai ovat uskonnollisia. Näin ollen lähtökohdat toiminnalle määräytyvät vankien tarpeiden mukaan. Exit-ohjelmissa kohderyhmään kuuluvat erityisesti radikalisoituneet yksilöt, joihin lukeutuvat myös ne, joiden inspiraation lähteenä on uskonto (3).

-Lähtökohdana uskonnon käyttämiselle on, että huomioon otetaan niin ympäristö kuin kohderyhmäkin. Vankiloissa, ehdonalaispalveluissa ja exit-ohjelmissa työskentelevien ammattilaisten tulee olla koulutettuja ja omata kokemusta ja tietämystä siitä, kuinka uskontoa voidaan käyttää eri tilanteissa ja tilanteeseen sopivalla tavalla (3).

-Kokemattomat työntekijät, joilla on vääristyneitä näkemyksiä, voivat tulkita kaikki uskonnollisuuden merkit, kuten uskonnolliset termit ja käytännöt, radikalisoitumisen merkeiksi. Tämä voi ruokkia asiakkaiden haavoittuneisuuden ja epäoikeuden tunteita entisestään. Polarisaatio sekä tiedon puute voivat näin ollen pahentaa haavoittuneisuuden tunnetta, joka taas ruokkii ekstremistisiä ideologioita. Hyvin koulutetut ja osaavat papit sekä exit-työntekijät osaavat kuitenkin hyvin tunnistaa radikalisoitumisen ja ekstremististen ajattelun merkkejä uskonnollisessa kontekstissa (3).

-Pappien ensisijaisena työnä on hengellinen auttaminen, joka voi tapahtua avoimessa ryhmässä, kuten rukouluhetkinä. Tämä auttamisen muoto saavuttaa suuremman kohderyhmän, sillä kaikki voivat osallistua, siinä missä exit-ohjelmat taas toimivat suljetuissa ympäristöissä (3). Avoimet ympäristöt voivat olla hyödyllisiä, sillä sitä kautta päästään kontaktiin monien ihmisten kanssa sekä voidaan vastata heidän kulttuurisiin ja uskonnollisiin tarpeisiinsa ja näin ollen tehdä heistä vastustuskykyisempiä värvääjiä ja radikaaleja näkemyksiä vastaan (4).

-Uskonnollisen toiminnan lähtökohdina ovat vapaaehtoisuus ja yksilön halukkuus osallistua. On myös tärkeää huomata, että uskonnollinen ihminen lähestyy pappia todennäköisemmin kuin radikalisoitunut yksilö. Radikalisoitunut yksilö myös todennäköisemmin haastaa papin näkemyksiä ja on epäileväinen häntä kohtaan (4).

Exit-käytännöt Euroopassa: yhteiset elementit (s.5)

-Ei ole olemassa yhtä ratkaisumallia, joka sopisi kaikkiin tilanteisiin. Ohjelmien ei tulisi olla liian yksityiskohtaisia, vaan joustavia, jotta niitä voidaan muokata yksilöllisiin tarpeisiin ja tilanteisiin. Jokainen tulevaisuuteen liittyvä askel päätetään ajallaan, ei ennakoon.

-Ilman halukkuutta ei voida toteuttaa interventiota.

ILMAN USKONTOA:

- Uskonnollisia palveluita tarjotaan, jos sellaisia tarvitaan. Uskonnolliset palvelut eivät kuitenkaan korvaa spesialistien roolia: imaamit ja ekstremistisen uskonnon spesialistit ovat varteenotettavia
- Tarkoituksena on lisätä tietoisuutta ja opettaa yksilöitä elämään yhteiskunnan normien mukaan, kuitenkin ilman, että heidän uskomuksiaan vaihdetaan: esimerkiksi kehitetään emotionaalista tietoisuutta vääryyden kokemuksen vähentämiseksi, parannetaan empatiakykyä, opetetaan avoimuuteen muita kulttuureja kohtaan. Uskonto tukee kaikkea tätä
- Tutkimukset osoittavat, että uskonnollisten ideologioiden purkamisen yrittäminen ei ole tehokkain toimintatapa exit-työssä. Uskontoa voidaan käyttää apuna, mutta interventioissa tulisi alleviivata kriittistä ajattelua: kuinka yksilö voi kriittisesti uudelleen arvioida ideologioitaan.
- Jotkut ammattilaiset ovat huomanneet, että työskentely positiivisten emootioiden parissa on tuonut onnistumisia: emootioita käytetään siis strategisena terapiana. Tämä toimii, koska emotionaaliset strategiat auttavat lisäämään positiivisia tunteita, jotka taas auttavat rakentamaan suhdetta yksilöä auttavaan ammattilaiseen. Seuraavina askeleina ovat vuoropuhelu ja debatti > toimii erityisesti sellaisten nuorten kanssa, jotka ovat terapiassa vanhempiensa vaatimuksen takia

USKONNON KANSSA:

- Ammattilaiset kokevat uskonnon olennaisena välineenä voimaannuttaa radikalisoituneita ihmisiä, jotka yrittävät rakentaa uudelleen itsetuntoaan
- Rukoushetket toimivat helposti lähestyttävänä tapoina tutustua uskontoon ja mahdollisuutena tarjota uskonnollista neuvontaa ja ohjausta, varsinkin jos toisella puolella värvääjät yrittävät mainostaa Daeshia positiivisena vaihtoehtona ja jos vangit tai tuomitut eivät tiedä paljoa islamin opeista. Uskonnollisen toimituksen jälkeen ihmiset oivat esimerkiksi kysyä papilta lisää islamista ja sen opeista
- Exit-työntekijöillä tulee olla uskonnollista tietoa, sillä heidän tulee saada uskonnollisesti inspiroituneen radikalisoituneen henkilön luottamus, niin ammattilaisena kuin opettajanakin
- Emotionaalinen strategia voi toimia myös uskonnollisessa ohjauksessa ja neuvonnassa. Monet pikkurikoksista vangitut löytävät rauhan itsetunnon löytämisen jälkeen, kun sisäisestä vihasta on päästy eroon

Italian esimerkki

- Turinin kaupungissa muslimivangeille on tarjottu hengellistä apua vuodesta 2016 lähtien. Tavoitteena oli vähentää vankien omasta takaa kutsuttujen imaamien määrää vankiloissa sekä heihin liittyvää riskiä. Kaupungissa alettiin tunnistaa imaameja, jotka sopisivat työskentelemään vankiloissa. Seitsemän kuukauden aikana imaameista tehtiin hallinnollisia- ja turvallisuusselvityksiä, joiden perusteella valittiin kolme imaamia, jotka aloittivat työskentelyn muslimivankien kanssa. Heidän tehtäviinsä kuuluu ohjaus- ja neuvontapalveluiden tarjoamista myös vankien perheille.
- Projektiin osallistuminen on vapaaehtoista: ohjaus ja neuvonta keskittyvät islamin arvoihin ja sovinnontekoon, käyttäen Koraanista löytyviä argumentteja. Työskentelevät imaamit ovat myös vapaaehtoisia.
- Parannusta tarvitaan kuitenkin henkilökunnan kouluttamisessa, kielimuureissa sekä uskonnon harjoittamiseen sopivissa paikoissa (6).

Mitä sellaista vielä puuttuu, millä voitaisiin helpottaa uudelleen integrointia?

-Palaaminen vankilasta yhteiskuntaan on tuomituille vaikeaa: rikoksen uusinta, emotionaaliset kriisit ja rajoittavat ehdonalaisluvut ovat vain osa niistä seikoista, jotka tekevät palaamisesta hankalaa. On olemassa useita tarinoita yksilöistä, joilla ei vapautumisensa jälkeen ole ollut oikeita mahdollisuuksia. Näin voi käydä, jos yksilö on ollut vangittuna pitkään tai jos yksilön stigmatisoituminen on johtanut yksilön laajempaan syrjäytymiseen. Yhteiskuntaan uudelleen integroitumisen aikana nämä yksilöt saattavat myös kokea, että yhteiskunta valvoo heitä (6).

-Huomion keskipisteenä tulisi olla nuoret ihmiset, joihin voidaan vaikuttaa helposti ja keille muutos on näin mahdollinen. On myös tärkeää muistaa, että heidän vihansa säilyy koko loppuelämän ajan, ellei sitä käsitellä vuoropuhelun ja ohjauksen avulla (6).

-Käytännöt, jotka liittyvät siirtymään vankilasta yhteiskuntaan, tarvitsevat kehittämistä ja parantamista. Näihin uudelleen integroitumiseen liittyviin käytäntöihin onkin esitetty aukkoja sekä suosituksia: (7)

1) INTERVENTIOIDEN KANKEUS

- On suositeltavaa miettiä laatikon ulkopuolelta: mitkä intervention muodot sopivat parhaiten yksilölliseen tilanteeseen ja tapaukseen? On olemassa useita erilaisia intervention malleja, joihin kuuluu uskonto (sukupuoli-spesifi, uskonnollinen). On myös olemassa organisaatioita, jotka eivät identifioi itseään uskonnollisiksi, mutta jotka järjestävät ohjelmia, jotka edistävät kriittistä ajattelua

2) LUOTTAMUKSEN VAJE JA SITOUMUS

- Entisten radikaalien mukaan ottaminen, jotka ovat aiemmin käyneet samanlaisen polun uskonnollisesti inspiroituneeseen ekstremismiin ja irrottautuneet siitä. Kokemuksen omaavat ihmiset voivat neuvoa, kuinka luottamusta rakennetaan. Lisäksi, he voivat kannustaa tuomittuja mukaan demokraattisiin ryhmiin

3) MOSKEIJALTA JA PERHELTÄ SAATAVA TUKI & SEN KOORDINOIMINEN

- Toimintaa exit- ja vankilatyöntekijöiden sekä moskeijan ja perheen välillä tulee edistää, sillä se tehostaa toimintaa. Tulisi suunnitella hyvin etukäteen, miten moskeija ja perhe voivat tukea ja auttaa vankilasta yhteiskuntaan palaavaa yksilöä

4) USKONTO

- Uskontoa voidaan käyttää uudelleen integroitumisen apuna samalla tavalla, kun sitä voidaan käyttää vankiloissa ja ehdonalaispalveluissa interventioissa. Uskonnollinen ohjaaja tarjoaa henkilölle hengellistä apua, toivoa, sosiaalisia tavoitteita sekä auttaa esimerkiksi löytämään asunnon. Uskonnollinen mentori voi myös opettaa yksilölle, kuinka yhteiskunnan ja uskonnon voi yhdistää. Vaikka yhteistyö voi alkaa jo henkilön vielä ollessa vankilassa, tulee sitä jatkaa pitkän aikaa myös hänen vapautumisensa jälkeenkin: interventio voi olla jopa tärkeämpää silloin, kun henkilö kokee yhteiskuntaan palaamiseen liittyviä haasteita

5) MENTORI-MENTOROITAVA

- Uskonto tulisi ottaa huomioon silloin kun mietitään henkilölle sopivaa mentoria. Ei ole olemassa mitään sääntöä sille, tulisiko mentorilla olla sama uskonto kuin mentoroitavalla, mutta asiaa tulee pohtia

6) HENKILÖKUNNAN VASTUSTUS JA VÄÄRISTYMÄT

- Vankiloissa ja ehdonalaispalveluissa työskentelevien ihmisten tulee olla koulutettuja: kun tietämys islamista kasvaa, vähenevät ennakkoluulot (7)

Espanjalainen ohjelma väkivaltaiseen radikalisoitumiseen

-Espanjalainen vankilajärjestelmä ei keskity väkivaltaisen radikalismiin ohjelmassaan uskontoon. Tämä ei tarkoita, että uskontoa kuitenkaan välteltäisiin, sillä ohjelma tunnustaa yksilöiden oikeuden uskonnon harjoittamiseen. Uskonto ja psykososiaaliset interventiot nähdään yhteensopivina. Espan-

jalaisen ohjelman tarkoituksena on luoda selkeä ohjeistus olematta kuitenkaan liian kankea: se mahdollistaa joustavuuden ja muovaantumisen yksilöllisten tilanteiden ja tapausten mukaan (8)

-Ohjelman kaksi pääpiirrettä ovat:

- Yksilön halukkuus osallistua – oikeudellinen vaatimus ohjelmalle
- Yksilöllisen ohjauksen ja neuvonnan rinnalla myös mahdollisesti ryhmätoimintaa

-Ohjelman tavoitteena on 1) ehkäistä alttiiden ja haavoittuvien vankien värväämistä 2) minimoida rikoksen uusinta ja maksimoida uudelleen integroituminen 3) ehkäistä yksilöiden ekstremistiset rikokset

-Ohjelmalla on kolme ensisijaista kohderyhmää:

- Terrorismiin liitetyistä rikoksista tuomitut ("kovanluokan" ekstremismi, vankilan muista vangeista erotetut)
- Värvääjät: karismaattiset ja älykkäät yksilöt, jotka levittävät ekstremistisiä ideoita muille vangeille, omaavat usein rikoshistorian
- Haavoittuvat ja alttiit vangit: toisen ja kolmannen sukupolven espanjalaiset nuoret, aiempaa islam-taustaa omaamattomat käännyttäiset sekä muut ekstremistisille ideoille yleisesti alttiit ihmiset (8)

-Uskonnon mukaan ottaminen ohjelmaan riippuu pitkälti vangin yksilöllisistä (ja uskonnollisista) tarpeista (8)

-Ohjelma pohjautuu yleisiin ja jokaiselle kohderyhmälle räätälöityihin periaatteisiin. Kohderyhmien tapauksessa vaaditaan yksilöllistä interventiota, jonka kautta rakennetaan luottamusta vangin kanssa. Kohderyhmien interventioissa tärkeitä komponentteja ovat identiteetin yksilöllinen etsiminen ja ehdoton kieltäytyminen yhteistyöstä rikollisten verkostojen kanssa (8). Värvääjien ja alttiiden vankien tapauksissa interventiot voidaan järjestää myös pienissä ryhmissä (9). Ohjelman yleiset periaatteet ovat seuraavat (8):

- Yksilön kuntouttamisen tulee olla holistista ja ammattilaisten yhteistä ponnistelua, jossa ohjelman kaikki elementit on yhdistetty tehokkaasti ja toisiaan täydentävästi
- Turvallisuuteen ja hoitoon keskittyvien henkilökuntien yhteistyö on olennaista
- Hengellinen tuki on sallittua vangitsemisen aikana
- Mahdollistetaan espanjan kielen oppiminen; koulutuksellisia ohjelmia tarjotaan kannustamaan koulutuksen saavuttamiseen sekä parantamaan vankien kulttuurista integroitumista (8)

-Ohjelman sisältö on samalainen kaikille kolmelle kohderyhmälle. Tapaamiset on järjestetty seuraavalla tavalla (9):

- **TIETOISUUDEN LISÄÄMINEN:**

- Rakennetaan eheää ja luottavaa suhdetta ammattilaisen ja vangin välille

- Analysoidaan vankien elämää ja tyydyttämättömiä tarpeita vaihtamalla tietoa luonnollisella tavalla

- Emotionaalinen tietoisuus, autetaan vähentämään surun, turhautuneisuuden ja jopa vihan tunnetta

- Ymmärretään kognitiivisia vääristymiä sekä käytöksen, emootioiden ja ajattelutavan välistä yhteyttä

- Identiteetin tarkastelu sekä tietoisuus sitoutuneisuudesta, menneisyydestä tähän päivään. Yksilöt myös kehittävät käsitystään jäsenyydestään johonkin tiettyyn ryhmään

- Omista tarpeista ja uskomuksista tietoiseksi tuleminen, keskitytään niihin arvoihin, joita yksilö pitää pyhinä ja muuttumattomina (9)

- **HENKILÖKOHTAINEN MUUTOS:**

- Ymmärretään kognitiivisia vääristymiä sekä käytöksen, emootioiden ja ajattelutavan välistä yhteyttä

- Identiteetin tarkastelu sekä tietoisuus sitoutuneisuudesta, menneisyydestä tähän päivään. Yksilöt myös kehittävät käsitystään jäsenyydestään johonkin tiettyyn ryhmään
- Omista tarpeista ja uskomuksista tietoiseksi tuleminen, keskitytään niihin arvioihin, joita yksilö pitää pyhinä ja muuttumattomina
- Tietoisuus väkivaltaisesta käytöksestä sekä keskustelu siitä, miksi osallistujat ovat tukeneet muiden ihmisten tai ryhmien vahingoittamista
- Sosiaalisten arvojen, ihmisoikeuksien kunnioittamisen sekä espanjalaisten lakien opettaminen, opetetaan hallitsemaan henkilökohtaisia konflikteja
- Autetaan vankeja pohtimaan, kuinka he voisivat elää itseään toteuttaen, mutta ilman väkivaltaa ja ekstremismia (9)

- ERIKOISTAPAAMISET (värvääjät ja alttiit vangit):

- Tietoisuus väkivaltaisesta käytöksestä sekä keskustelu siitä, miksi osallistujat ovat tukeneet muiden ihmisten tai ryhmien vahingoittamista
- Sosiaalisten arvojen, ihmisoikeuksien kunnioittamisen sekä espanjalaisten lakien opettaminen, opetetaan hallitsemaan henkilökohtaisia konflikteja
- Autetaan vankeja pohtimaan, kuinka he voisivat elää itseään toteuttaen, mutta ilman väkivaltaa ja ekstremismia (9)

-Ohjelma on määritellyt indikaattoreita, joiden kautta saavutuksia voidaan mitata (10):

- Avun määrä sekä suoritusten ja yritysten taso intervention aikana
- Asteittainen etäännyminen väkivaltaisesta käyttäytymisestä
- Ekstremististen uskomusten edistyksellinen arvostelu
- Muutokset sitoutumisessa
- Sosiaalisten taitojen ja empatiakyvyn parantuminen
- Väkivaltaisen ekstremismin pääsyiden ymmärtäminen
- Aikaisempien tekojen ymmärtäminen rikollisina
- Verbaalisten ilmaisujen ja päivittäisen käytöksen yhdenmukaisuus (mitä sanoo ja mitä tekee) (10)